

the context of human philosophy. The author's analysis of philosophical concepts about the phenomenon of time led her to such concepts as universal and individual, possible and real, eternal and transient. The comparative analysis of wide-known thinkers gave the author an opportunity to say that while examining the phenomenon of time, they turned to the problem of a human being. The author appeals to the subjective concept of time, which was initiated and developed by A. Augustine and I. Kant, who created the doctrine of time as a form of internal feelings and activity. In contrast to Hegel's panlogism, in which time is the ratio, which is implemented by the existing of the subjective spirit, existentialism and philosophy of life strictly connected with the problem of time with an individual human being. In the context of existential discourse time problem is solved as a problem of individual self-determination and personal choice. The concept of cyclical time is viewed from the point of the learned existential experience. According to the ideas of S. Kierkegaard and F. Nietzsche eternal return is the possibility of coincidence of time and eternity. J.-P. Sartre, linking philosophy of time with the problem of free choice, makes future to be dependent on whether a person will be able to design their lives. M. Heidegger studies time according to his way - existential analytics of being. It is noted that native thinkers after G. Skovoroda and P. Yurkevych tried to go beyond the present, existential threads in stretching expanses of the past and the future. The philosophy of time continued to be developed by representatives of postmodernism, including – J. Derrida, who defined the philosophical space of postmodern as a space of time and space that is generated. It is noted that the actual concept is Z. Orudzheva's one, according to which the society is managed by the historically determined way of thinking, that accumulates the past, because the present is relative and the past is absolute. Overall, considering the problem of time in the context of the philosophy of man makes it possible to interpret the world as the horizon, which incorporates the past, the present and the future, which are related by the individual semantic field.

Key words: *philosophy, time, temporary, eternal, man, the past, the present, the future.*

УДК 323.1(477)

Т. С. Воропаєва

СПЕЦИФІКА УЯВЛЕНЬ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ПРО СУЧАСНУ УКРАЇНСЬКУ НАЦІОНАЛЬНУ ІДЕЮ: ЦІННІСНИЙ ВИМІР (1993–2015 рр.)

У статті розглядається методологічний потенціал сучасного українознавства як інтегративної науки, на цій основі аналізуються уявлення громадян України про сучасну українську національну ідею. Використання трансдисциплінарних дослідницьких стратегій дозволило виявити ціннісні пріоритети громадян України та коротку «формулу» сучасної національної ідеї – гідність, розвиток, свобода.

Ключові слова: *національна ідея, ідеологія, ціннісні пріоритети, українознавство, трансдисциплінарність, громадяни України.*

Проблема духовної своєрідності народів, націй і цивілізацій гостро стояла упродовж всього історичного шляху розвитку соціогуманітаристики і мала найрізноманітніші способи вирішення. Відомі мислителі та вчені намагалися не тільки дослідити історію ідей та ідеологій, не тільки вичленувати найбільш типові ціннісні пріоритети того чи іншого народу, але й запропонувати нові методологічні підходи до цієї проблеми. Історичний досвід показує, що у світі не було жодного суспільства, яке б

функціонувало без спеціально вироблених ідеологій або світоглядів. Ідеологічна проблематика, як правило, актуалізується у рамках кризових, перехідних періодів розвитку суспільства, коли виникає необхідність нового самовизначення соціуму, а також вибору нових політико-правових, соціально-економічних та соціокультурних моделей. У зв'язку з цим перехідні й кризові періоди можна розглядати як особливий поворотний пункт у розвитку суспільства та особистості, коли не тільки відбуваються кардинальні трансформації у багатьох сферах, але й починається пошук нової ідентичності для великих соціальних груп – етносів, націй і країн, що обумовлює створення елементів нової ідентичності й на рівні особистості. В сучасній соціогуманітаристиці аналіз аксіологічних аспектів ідеологічних систем різних народів і країн світу залишається актуальним. Для українознавства не менш актуальним є аналіз уявлень громадян України про сучасну українську національну ідею.

Відомо, що більше 70 років на теренах колишнього СРСР роль національної ідеї виконувала комуністична ідея. Проте на зламі тисячоліть нові незалежні держави разом із усім людством увійшли в нову епоху – епоху краху утопічних ідей, ідей уніфікації та унітаризму, епоху зживання тоталітаристських ідеологій, всепояснюючих концепцій, грандіозних проектів тотального перевлаштування світу та інших фантомів «кліюзорної свідомості», зорієнтованих на «створення світлого майбутнього», на «формування нової людини» тощо. Вироблення нових суспільних орієнтирів, нових принципів стосунків між народами у поліетнічній українській державі, як і вироблення нової об'єднуючої ідеї необхідне не лише для того, щоб заповнити ідеологічний вакуум, ту «чорну діру», що виникла після розпаду СРСР та провалу комуністичної ідеології, але й для подолання духовно-ідеологічного хаосу в інформаційному просторі України і (що найголовніше) для створення української політичної нації європейського типу. Така загальнонаціональна ідея має стати суттєвою частиною світогляду громадян України і дозволить подолати духовну відчуженість деяких громадян від своєї держави.

Сучасні політологи вже кілька років наголошують, що в нашій державі не існує науково-обґрунтованої та визнаної й підтримуваної більшістю суспільних рухів моделі розвитку суспільства, сформульованої хоча б у вигляді національної ідеї, яка могла б об'єднати суспільство і спрямувати його до спільної мети. Проте повільний процес соціально-економічних і політико-правових трансформацій, що відбувається в умовах ідеологічного вакууму та безкінечного декларування представниками усіх гілок влади тих чи інших обіцянок, викликає розчарування у широких верств населення. Громадяни України прагнуть адекватно осмислити сучасні перетворення, знайти відповіді на хвилюючі запитання, зрозуміти причини негараздів та досягнути історичну перспективу, сподіваючись на краще майбутнє. І в цьому їм покликані допомогти сучасні українські політики та науковці.

Основними характеристиками актуального стану сучасної науки є постнекласична раціональність (з її міждисциплінарним дискурсом; герменевтичним стилем мислення; парадигмальною толерантністю (В. Стьопін); мережевим принципом організації знання (Дж. Чью); «критичним самоосмисленням дисципліни» (К. Джерджен); «легалізацією внутрішньо-суб'єктивного досвіду» (А. Юревич)), тенденція до інтеграції наукового знання тощо [2, с. 45–50]. Ключовими ідеями постнекласичної науки є: 1) ідея конвергенції; 2) ідея соціокультурної обумовленості людського знання; 3) діалог соціогуманітаристики та природознавства. Це дозволяє зняти протистояння «наук про дух» і «наук про природу», організувати не тільки міждисциплінарний, але й трансдисциплінарний дискурс. Складне, нелінійне мислення здатне інтегрувати не тільки різні грані пізнання, але й різні наукові парадигми. Для постнекласичного мислення властиве інтегративне розуміння людського буття як цілісності (в єдності

його тілесного, душевного і духовного рівнів [5]). Тому постнекласична раціональність може виступати в якості специфічного інструмента аналізу багатовимірних феноменів «з підвищеною гносеологічною й онтологічною складністю» (Дж. Келлі), до яких відноситься і національна ідея. У цьому випадку можлива інтеграція різнопланових методологічних стратегій, спрямованих на вивчення різних аспектів становлення і розвитку національної ідеї, її синхронних і діахронних репрезентацій, що може призвести до створення взаємоузгодженої дослідницької мережі з активно функціонуючою системою «концептуальних мостів» [5].

Відомо, що сучасне українознавство утверджується сьогодні як інтегративна наука [2, с. 45–54]). При цьому необхідно чітко розрізняти різні рівні інтегративності: 1) комплекс (репрезентує інтегративні процеси нижчого рівня); 2) синтез (репрезентує інтегративні процеси середнього рівня); 3) інтеграція (репрезентує інтегративні процеси вищого рівня, що передбачають тісну взаємодію кількох наук (або наукових галузей), які всебічно й одночасно вивчають один і той самий предмет або об'єкт [16, с. 16–20]), які співвідносяться з полідисциплінарними, міждисциплінарними й трансдисциплінарними методологічними стратегіями [2, с. 45–48]).

Наприклад, дослідження вважається полідисциплінарним, коли певний об'єкт різнобічно вивчається декількома науковими дисциплінами одночасно; при цьому кожна з цих дисциплін може використовувати власні методологічні принципи, вносячи свій внесок у «загальну скарбничку» знань про досліджуваний об'єкт [10, с. 193–194]. Дослідження вважається міждисциплінарним, якщо воно проводиться з використанням не тільки спільних категорій, але й з кооперуванням різних наукових дисциплін. Для трансдисциплінарних досліджень характерний науковий пошук, спрямований «крізь», «через» кордони кількох наукових дисциплін, який виходить за їхні межі, на більш високий, метадисциплінарний, рівень. Саме такі дослідження характеризуються холистичним баченням предмета вивчення. Саме трансдисциплінарні дослідження здатні не тільки перетинати дисциплінарні межі, а й «переносити» схеми, категорії, стратегії та практики з однієї дисциплінарної області в іншу [10, с. 193–201; 12, с. 134–137].

О. Князева підкреслює, що «трансдисциплінарність у вузькому розумінні означає інтеграцію різних форм і методів дослідження, включаючи спеціальні прийоми наукового пізнання, для вирішення наукових проблем. Трансдисциплінарність у широкому розумінні означає єдність знання за межами конкретних дисциплін» [10, с. 194]. Таким чином, вивчення національної ідеї (як складного багаторівневого об'єкта дослідження та чинника формування національної ідентичності) не буде повноцінним, якщо не вийти за межі вузько-дисциплінарної обмеженості. У цьому випадку «доцільніше говорити про полідисциплінарні дослідницькі поля, міждисциплінарні дослідження і трансдисциплінарні стратегії дослідження» [10, с. 194]. При цьому «трансдисциплінарність не антагоністична міждисциплінарності, а доповнює її, оскільки з'єднує різні фрагменти реальності в єдину картину ... Трансдисциплінарність означає стимулювання синергії між дисциплінами і справжню інтеграцію знання» [10, с. 194]. Прикладом такої інтегративної науки є сучасне українознавство, яке має свій об'єкт і предмет дослідження, своє проблемне поле досліджень і власну систему знань, цілісність якої не вичерпується вузько-дисциплінарними підходами. Відомо, що інтегративність була визнана істотною перевагою сучасного українознавства багатьма відомими вченими – В. Горським, С. Кримським, М. Поповичем, М. Розумним, Л. Шклярком та ін. [2, с. 45–50]. Одним з інструментів трансдисциплінарної взаємодії в процесі вивчення України і українства є українознавчий аналіз.

В рамках українознавства трансдисциплінарні дослідницькі стратегії дозволяють

інтегрувати нові факти, знання і результати теоретико-емпіричних досліджень у цілісну систему, що сприяє більш глибокому вивченню об'єктів і явищ. Наприклад, евристичний потенціал використання трансдисциплінарних дослідницьких стратегій при вивченні національної ідеї (як одного з чинників, що впливає на формування національної ідентичності) полягає в тому, що вони дозволяють встановити зв'язок не тільки між природничою й соціогуманітарною парадигмами, але й між сферами матеріальної, соціальної та духовної культури українського народу, щоб виявити нові грані його національного буття, зафіксовані в культурно-історичному досвіді. Трансдисциплінарні дослідницькі стратегії сприяють розумінню динаміки націєтворчих процесів на декількох рівнях реальності одночасно, «переступаючи» кордони конкретних дисциплін для створення універсальної картини досліджуваного об'єкта.

Використання трансдисциплінарних дослідницьких стратегій для вивчення специфіки співвідношення національної ідеї та ідеології (як такої), а також уявлень громадян України про сучасну національну ідею, передбачало не тільки інтеграцію методологічних стратегій історіософії, етнології, культурології, політології, соціології, етнопсихології та філософської антропології, але й створення взаємоузгодженої системи «концептуальних мостів» в рамках українознавства. Це дозволило врахувати у даному дослідженні наступні теоретико-методологічні засади: 1) чітке розрізнення етнічного та національного буття, етнічної та національної ідентичності, етнічної та політичної нації; 2) врахування того факту, що українці в ході свого культурно-історичного розвитку змінили власний етнізм (зміна етнізмів найчастіше відбувається саме в межах усталених етнічних спільнот, коли народ знаходиться на порозі націєтворення і шукає найбільш давні й глибинні підстави для своєї національної самоназви), але при зміні етнізму народ (русини-українці) залишається самим собою, а збереження колективного «Ми» та колективної ідентичності зумовлюється спадкоємністю історичної пам'яті, етнічної ментальності та національної самосвідомості; 3) дослідження української нації як повномасштабної (яка за відомою міжнародною класифікацією В. Велімські та Я. Крейчі є одночасно і етнічною, і політичною [24, с. 58–59]), не розриваючи племінний, етнічний і національний етапи розвитку українського народу; 4) обов'язкове вивчення системоутворюючої ролі аксіологічного та ноетичного (смыслового) вимірів процесу національної ідентифікації індивідуальних і колективних суб'єктів; 5) врахування того, що без завершення процесу формування української політичної нації і без збереження власної ідентичності Україна не буде конкурентоздатною державою у світі.

Отже, ідеологія (як система концептуально оформлених ідей, уявлень, поглядів і переконань, що виражають інтереси певних соціальних груп) здатна «об'єднувати людей заради спільного життя та спільних дій» [17, с. 235]. Відомо, що поняття «ідеологія» в науковий обіг увів французький філософ Дестют де Трассі в кінці XVIII ст. На його думку, «наука про ідеї» мала базуватися на освітянській парадигмі мислення і створити фундамент для реформування суспільства на наукових засадах. У сучасному світі існують різні ідеології: релігійні, політичні, національні і т.п. Ідеологічній проблематиці присвятили свої праці К.-О. Апель, Р. Барт, Р. Бекон, Д. Белл, Ф. Енгельс, К. Мангейм, К. Маркс, Ф. Ніцше, Ж. Сорель, Ю. Хабермас, Х. С. Хьюз, А. Шюц та ін.

В ідеологіях завжди присутній «людський час» (Ф. Бродель), хоча ідеологія поєднується, в першу чергу, із втіленням ключових життєвих цінностей (М. Блок). Фундаментальною основою ідеологій стають різні філософські доктрини, які постійно змінюються в процесі історичного розвитку людства. Найважливішими є ті філософські доктрини, які формують ідейну основу ідеології, артикулюючи її базові цінності й

сенси [23, с. 55]. Г. Лебон, Х. Ортега-і-Гассет і З. Фройд підкреслювали, що ідеології можна вважати певними «локомотивами історії», що народні маси може об'єднати як вождь, так і спільні ідеї, які спонукають людей до активних дій, що ідея, час якої настав, іноді може навіть замінити вождя [4, с. 127–134; 18, с. 344–345].

Відомо, що «ідея» – це одне з основних понять філософії, яке розробляли ще Аристотель і Платон, а також Р. Декарт і Дж. Локк. Цей філософський термін (тісно пов'язаний з категоріями «мислення» і «буття») означає «сутність речі, її прототип», «образ речі, створюваний духом», «смысл», «уявлення, яке ще не існує у досвіді», «прообраз», що має формоутворююче значення і є джерелом сили; «уявну рушійну силу історії» [17, с. 234–237]. Ідея є відображенням речей та явищ, які перебувають в процесі розвитку; це не тільки одна з форм і способів пізнання, смысл яких полягає у формулюванні узагальнених теоретичних принципів, що пояснюють сутність явищ, але й творча сила, яка формує і трансформує дійсність. Більшість філософів підкреслювали великий вплив ідей (що «оволоділи масами») на розвиток матеріальної дійсності з метою її перетворення. Будь-які ідеї (правові, політичні, релігійні, філософські, економічні, моральні, художні) народжуються в контексті історичного духу певної епохи, вони виникають і розвиваються на основі людських прагнень, потреб та практичної діяльності. Отже, ідея – це те «начало» і аристотелевське «те, для чого», без якого неможлива поява жодної речі у світі, тим більше, розгортання таких складних структур, якими є національна культура, національна держава і політична нація [17, с. 234–237].

Інститут держави, на думку Г. Гегеля, реалізує ідеї розуму, свободи і права [6, с. 284]. Е. Дюркгейм зазначав, що будь-яке суспільство базується «...перш за все, на ідеї, яку воно саме для себе і про себе створює» [8, с. 12]. Е. Фромм підкреслював: «Ніщо так не об'єднує людей (не обмежуючи при цьому їхньої індивідуальності), як ... спільність ідей» [19, с. 33–34]. К. Леві-Стросс, порівнюючи міфологію та політичну ідеологію, довів, що ідеї свободи, рівності, справедливості, порядку в рамках різних ідеологій здобувають своєрідне історичне й політико-правове звучання [11, с. 186]. Ю. Габермас, проаналізувавши процес становлення західних демократій, запропонував новим незалежним державам принцип «конституційного» патріотизму, інтеграцію навколо економічних інтересів, культурних, спортивних та інтелектуальних досягнень країни [20; 21].

Отже, національна ідея – це основа функціонування нації, квінтесенція її духовних інтересів і соціально-політичних устремлінь, певний проект «спільного майбутнього», це той духовний принцип, реалізація якого може мати великі практичні наслідки. Національна ідея не є абстрактним поняттям, це абсолютно реальна сила, що збуджує енергію суспільних рухів, це підґрунтя для загальнонаціонального об'єднання, для утвердження державності, для зростання сили й могутності народів і країн. Як зазначив один з найвидатніших мислителів ХХ ст. М. Бубер, «ми говоримо про національну ідею, коли який-небудь народ помічає свою єдність, свій внутрішній зв'язок, свій історичний характер, свої традиції, своє становлення і розвиток, свою долю і призначення, робить їх предметом своєї свідомості, мотивуванням своєї волі» [1, с. 259]. Сучасні філософи часто наголошують, що жодна країна світу не досягла передових позицій у загальнолюдській цивілізації без власної національної ідеї. Відомий американський соціолог Д. Белл (який у 1960-х роках виступив як автор концепції деідеологізації, тобто краху ідеологічних систем) зазначав, що звернення громадян у кризові періоди саме до національної ідеї пояснюється тим, що вона є найпростішою і найдоступнішою формою соціальної ідентичності людей та підґрунтям для консолідації суспільства, оскільки без неї неможливо залучити широкі верстви

населення у процес глобальних перетворень [22, с. 212].

Таким чином, жодна людська спільнота не може обійтися без спільних ідей, які є нормативно-ціннісними і цільовими регуляторами, а також смисловими орієнтирами її життєдіяльності. Природа цих смислових орієнтирів полягає в тому, що вони не стільки створюють конкретний образ самої мети або остаточного результату, скільки окреслюють загальну перспективу доцільного напрямку руху. Роль таких смислових орієнтирів у європейській історії відігравали ідеали свободи й справедливості, рівності й братерства, незалежності й солідарності.

Відомо, що поняття «українська ідея» першим запропонував П. Куліш, який інтерпретував її як усвідомлення, розуміння людиною належності до свого народу, його культури і віри. Пізніше проблему «українська національна ідея» (у значно ширшому розумінні) досліджували О. Бочковський, М. Грушевський, Д. Донцов, М. Драгоманов, М. Костомаров, Ю. Липа, М. Міхновський, Л. Ребет, С. Рудницький, М. Сціборський, а також сучасні вчені Ю. Вільчинський, С. Вовканич, В. Горський, Я. Грицак, В. Жмир, О. Забужко, Ф. Кирилюк, М. Коберник, А. Колодій, І. Кресіна, В. Лісовий, Р. Лях, Ф. Медвідь, М. Михальченко, М. Попович, М. Розумний, Ю. Руденко, В. Сергійчук, О. Соскін, В. Таран, О. Тимошенко, М. Томенко, Ю. Шайгородський, О. Шморгун, Л. Шкляр та ін.

Українська національна ідея пройшла у своєму розвитку цілий ряд етапів, зберігаючи свою глибинну сутність та функціональне призначення, але змінюючи форми свого вияву, розширюючи сфери свого впливу. Вже після свого постановня українська національна ідея здобула велику силу історичної інерції та енергетичної зарядженості, продовжуючи відтворюватись і доповнюватись новими поколіннями. Геніальний Тарас Шевченко показав, що українська національна ідея підсумовує досвід попередніх поколінь та всього історичного шляху розвитку українського народу, об'єднуючи смислові орієнтири та ціннісні пріоритети українства в цілісну систему. У найкритичніший для національного існування період української історії Тарас Шевченко підтвердив безперервну культурно-історичну тяглість та етнопонаціональну спадкоємність між соціально-історичними організаціями Руси-України – козацької України – сучасної йому України – майбутньої вільної України (трохи пізніше ці положення науково обґрунтував М. Грушевський). І ціннісно-смисловим стрижнем цієї спадкоємності й тяглості була саме українська ідея, яка кристалізувалась (упродовж донаціонального й національного етапів розвитку українського народу) у категоріях «Слави», «Воли», «Віри», «Сили», «Правди». Квінтесенцією такої ідеологічної роботи Тараса Шевченка був пошук Правди заради відновлення Сили, Слави й Воли України [4].

Надзвичайно символічним є той факт, що українська ідея семантично відбилася і в тексті національного гімну України (який створили у 1863 р. П. Чубинський та М. Вербицький): «Ще не вмерла України і слава, і воля» («слава» – це смисловий орієнтир праукраїнської та киево-руської доби; «воля» – це наскрізний смисловий орієнтир українства, який був актуальним для української людності від племінної до національної епохи (з VI–VII ст. до XXI ст.)). Таким чином, була продовжена думка Тараса Шевченка про те, що Слава й Воля України (тобто духовна сутність українства) ще жива, і спираючись на неї, оживе й відродиться і сама Україна [4].

Отже, на теренах України саме Тарас Шевченко одним з перших показав, що становлення націй починається «в духові» (О. Забужко), адже саме він довів, що національна ідея – це вище вираження сутності і духовних сил нації, адже саме він вплинув на те, що територіально розз'єднана і розчленована у його час Україна поступово ставала духовно єдиною спільнотою. І ця поступово творена духовна єдність

спільноти та актуалізована культурно-мистецькими засобами українська національна ідея створювали ціннісно-сміслову підґрунтя для наступного націє- і державотворення.

Подібну місію виконали А. Міцкевич (у Польщі) та Й.-Г. Фіхте (у Німеччині). Зокрема, Й.-Г.Фіхте підкреслював, що національний принцип є духовним, а не природним, біологічним чи вродженим, отже, можна будучи німцем фактично, «не бути ним духовно – не дорости до “німецькості” як такої» [9, с. 28]. А. Міцкевич наголошував, що в основі світогляду кожної нації закладена певна ідея, яка надає суспільності сенсу й кінцевої мети, і нація живе тільки для того, щоб цю ідею реалізувати; відповідно до цього, Польща – це оплот Божистої Любові, що вимагає виконання важливої месіанської ролі [9, с. 49].

Розвиток української національної ідеї в період переходу українського суспільства від індустріального до постіндустріального (інформаційного) етапу цивілізаційного поступу неможливий без аналізу уявлень громадян України щодо неї. Адже сучасний рівень розвитку українознавства як інтегративної науки дає можливість громадянам України колективно сформулювали сучасну загальнонаціональну ідею як підставу для утворення нової колективної ідентичності, наповнивши традиційну, омріяну у віках українську ідею, новим змістом.

У 1992–1993 рр. наша науково-дослідна група, у складі якої працювали вчені, аспіранти і студенти Київського національного університету імені Тараса Шевченка, почала вивчення уявлень громадян України про сучасну українську національну ідею в рамках науково-дослідного проекту «Українська національна ідея: теоретико-емпіричні аспекти» (1993–2015 рр.). Представники нашої науково-дослідної групи розуміли, що треба виявити ті спільні для всіх громадян України ціннісні пріоритети і духовні принципи, які б не тільки могли стати прийнятними та переконливими для багатьох верств населення, але й могли б використовуватися в інформаційній політиці держави замість забороненої Конституцією України державної ідеології. Відомо, що у статті 15 чинної Конституції України проголошується, що суспільне життя в Україні ґрунтується на засадах політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності. Але, разом з тим, суттєвою перешкодою на шляху розвитку сучасного українського суспільства є відсутність адекватної об'єднуючої ідеології, а також національної ідеї, без яких неможливий подальший цивілізаційний розвиток держави. Сьогодні Україні необхідна правильно артикульована ідеологія, яка маніфестувала б об'єднання всіх верств і груп населення в єдину політичну націю, без утиску культурних, етнічних, гендерних та інших відмінностей. Україна потребує конструювання такої національної ідеї, яка б змогла консолідувати як титульний етнос і корінні народи, так і національні й етнічні меншини.

У зв'язку з цим у нашому дослідженні були враховані загальнонаукові вимоги до національної ідеї: національна ідея повинна бути *суспільно-інтегруючою* (тобто такою, що спроможна «загасити» усі форми протистоянь та вкорінити цінності, спільні для переважної більшості громадян), *мобілізуючою* (тобто такою, що нівелює соціальну апатію та стимулює творчу активність) та *перетворюючою* (тобто такою, яка обґрунтовує здійснювані зміни та орієнтує на перспективу); крім цього національна ідея повинна бути не тільки досить масштабною, щоб мотивувати спільну діяльність великих соціальних груп, але й базуватися на внутрішній потребі людей у подібній об'єднуючій ідеї, що б зумовило відповідну мотиваційну активність.

Аналогічні дослідження проводились і в Росії: Незалежним Інститутом соціальних та національних проблем, починаючи з 1995 р., Інститутом соціологічного аналізу, починаючи з 1996 р., Психологічним Інститутом РАО, починаючи з 1998 року.

Відомо, що національні ідеї не народжуються в кабінетах, а створюються

народом, який поступово стає нацією, тому для визначення сучасної національної ідеї потрібно знати суспільні настрої і очікування, погляд різних верств населення на актуальні проблеми суспільства. До того ж потрібно, щоб громадяни держави не просто погоджувались із висловленими елітою ідеями, а щоб ці ідеї «стукали в серця людей», «резонували» в суспільстві, щоб громадяни були готовими до реальної діяльності для їх реалізації. Адже штучно створені і нав'язані ззовні ідеї не можуть стати ефективним інструментом реального згуртування суспільства й мобілізації громадянської активності його членів.

У формулі сучасної національної ідеї повинна бути репрезентована максимально узагальнена система колективних установок, які спрямовані на вдосконалення різних сфер життєдіяльності суспільства й держави і які поділяються більшістю представників даної політичної нації, що формується. Саме така національна ідея здатна системно центрувати смислове поле колективної ідентичності української політичної нації. Для визначення сучасної національної ідеї потрібно не тільки провести й узагальнити експертні та Всеукраїнські опитування громадської думки з цього приводу, але й достовірно вивчити зміст масової свідомості. Програма нашого дослідження базувалася на трансдисциплінарних дослідницьких стратегіях та інтегративному підході до вивчення етнонаціональних явищ, що передбачало використання системно-структурного, історико-еволюційного і порівняльного аналізу та діалектичного, феноменологічного й герменевтичного методів, а також методів експертного опитування, психосемантики, контент-аналізу, методу вибору з двох альтернатив, техніки репертуарних ґраток, методів етнопсихолінгвістики, кореляційного і факторного аналізу та ін.

На попередньому етапі даного дослідження (1992 р.) було проаналізовано праці відомих українських мислителів, учених, дослідників національної ідеї та інші джерела (літописи, свідчення арабських, візантійських і західноєвропейських мандрівників про Україну й українців тощо). За допомогою методів контент- та інтен-аналізу були вивлені провідні ідеї, які містяться у даних творах. Були також проведені експертні опитування для з'ясування переліку тих ідей, гасел та цінностей, які не просто циркулюють в соціумі, але й «резонують» в сучасному українському суспільстві, знаходять підтримку й розуміння. Респондентам були запропоновані не тільки найголовніші ідеї та гасла, зафіксовані в літописах, історичних документах, українській літературі та історіософії, але й пропозиції сучасних дослідників української ідеї. Адже думки і помисли кращих представників сучасної української еліти, які «орють і боронять» українську «духовну ниву», чітко зорієнтовані на проблему українського майбуття, на пошук проекту спільного майбутнього (а спрямованість у майбутнє є однією з важливих ознак нації, на відміну від етносу) для нового цивілізаційного поступу й життєутвердження української політичної нації, яка перебуває в процесі становлення і здатна досягти демократії та процвітання.

Упродовж 1993–2015 рр. у дослідженні взяли участь 47300 респондентів від 18 до 89 років (мешканці усіх регіонів України, які брали участь у кількох Всеукраїнських репрезентативних опитуваннях, загалом відтворюють структуру населення України за основними соціально-демографічними ознаками). В якості соціально-демографічних змінних ми розглядали стать, вік, рівень освіти, термін проживання в Україні, національність (етнічне походження) та ін. Крім цього були проведені експертні опитування. Респондентам було запропоновано кілька варіантів формулювань загальнонаціональної ідеї, а також вільний рядок для висловлення власного варіанту сучасної національної ідеї (респондентам було поставлено запитання: «Яка з наведених нижче ідей змогла б об'єднати українське суспільство і стати загальнонаціональною?»).

Аналіз уявлень громадян України про сучасну українську національну ідею дозволив виявити перелік тих ідей, які могли б об'єднати українське суспільство і стати базою для сучасної української національної ідеї: 1) Ідея утвердження людської, громадянської й національної гідності та достойного життя українських громадян – 0,685 (середній індекс підтримки); 2) Ідея утвердження України як сильної й розвинутої європейської держави, яку б поважало світове співтовариство – 0,672; 3) Ідея стабільного демократичного розвитку (українського суспільства і держави, економіки і технологій, права і культури, моралі й духовності, науки й освіти) – 0,659; 4) Ідея повернення України до європейської цивілізації (паритетна співпраця й інтеграція з європейськими країнами та входження в загальноєвропейські структури) – 0,656; 5) Ідея створення правової держави, утвердження законності, прав і свобод усіх громадян України – 0,654; 6) Ідея опори на власні сили – 0,651 (за 2013 – 2015 роки ця ідея перемістилася з 10 місця на шосте); 7) Ідея відродження і процвітання держави, нації й суспільства – 0,582; 8) Ідея соціокультурного, економічного й технологічного прориву України до вершин сучасної цивілізації (поєднання досвіду світової цивілізації, передових технологій та власних традицій, джерел і ресурсів) – 0,577; 9) Ідея утвердження незалежності України в політичній, правовій, економічній, соціальній і духовній сферах – 0,561; 10) Ідея конкурентоспроможності української держави і нації (перетворити Україну на технологічно розвинену країну, виховати нове покоління, здатне добиватися успіхів у сучасному світі) – 0,553.

Упродовж 1993–1913 рр. у першу «двадцятку» входили такі ідеї: а) Ідея «третього шляху» (рівновага найважливіших досягнень та поєднання переваг капіталізму і соціалізму); б) Ідея національної і соціальної справедливості; в) Ідея служіння Україні та спільного захисту її національних інтересів; г) Ідея соборності України; ґ) Ідея створення єдиної помісної церкви в Україні; д) Ідея Києвоцентризму; е) Ідея національного порятунку України; є) Ідея взаємодоповнення переваг східних і західних, північних і південних регіонів України. Перші проміжні результати були опубліковані нами у червні – липні 2001 р в газетах «Голос України» та «Україна молода» [7], а основні – у 2005–2014 рр. [3; 4].

Використання математико-статистичних методів дозволило з'ясувати, що: а) найбільш значущими для респондентів стали концепти «гідності», «свободи», «розвитку», «справедливості», «прав людини», «патріотизму», «європейського вибору», «відродження», «процвітання», «утвердження України як європейської держави, а українців як європейської нації», «повернення України до Європи», «громадянської солідарності», «громадянськість та працьовитість», «верховенства права» та ін.; б) більшість респондентів підтримують гасло, яке можна було б накреслити на гербі України – *«Од Відродження до процвітання: державність, законність, праця, права людини»* та стислу формулу загальнонаціональної ідеї – *«Гідність, розвиток, свобода»*, яка є не просто декларацією, а акумулює в собі як суто українські ідеологічні та духовно-культурні надбання, так і загальнолюдські цінності (тут варто відзначити, що О. Пахльовська, яка у квітні 2001 р. (ще не знаючи про результати нашого дослідження) писала, що одним з кращих мотто для Об'єднаної Європи було гасло «Об'єднані свободою», закликавши працювати для того, щоб в українському мотто також «присутнє слово Libertas, Свобода» [14, с. 148]); в) проти забезпечення гідного життя українським громадянам та європеїзації України не виступив жоден з опитаних 25-ти експертів, а 17 з них заявили, що вони, на жаль, не бачать серед представників нинішньої влади тих, хто дійсно зможе європеїзувати Україну, впровадити європейські стандарти життя і забезпечити її громадянам гідність і розвиток, свободу і процвітання.

Використані методи дозволили узагальнити всі домінуючі в опитуванні варіанти, врахувати палкі прагнення наших громадян до утвердження України на міжнародних спортивних аренах та мистецьких заходах (ці почуття завжди об'єднують усіх українців) і сформулювати *сучасну українську національну ідею*: утвердитись як самобутня й процвітаюча європейська нація, яка реалізує свою цивілізаційну місію і творче призначення, захищає свої надбання за допомогою сильної правової держави та ґрунтує свою солідарність на принципах: гідність, розвиток, свобода (це розгорнуте формулювання може бути сформульоване й коротше). Необхідно зауважити, що і респонденти, і аналітики вважають *ідею утвердження України* й формулу «Гідність, розвиток, свобода» не просто системою духовних орієнтирів, цивілізаційних засад та екзистенційних принципів української політичної нації, що формується, але й своєрідним *українським «Liberte, egalite, fraternite»* (де концепти «гідність», «розвиток», «свобода» є не тільки складовими сучасної української ідеї, а й загальнонаціональними ціннісними пріоритетами, які передбачають різні рівні своєї реалізації – індивідуальний, суспільний, державний, наприклад: гідність людини, гідність суспільства, гідність України, а також різні виміри – розвиток демократичний, економічний, духовний, інтелектуальний тощо). Отже, змістом сучасної української ідеї є головна мета поступу української нації й держави – цивілізаційне «повернення» України до Європи та її утвердження в колі цивілізованих народів, а шляхами досягнення цієї мети є Європеїзація, Демократизація та Відродження України.

Проведене дослідження показало, що витoki сучасної української ідеї сягають ще склавино-антських часів та доби Київської Русі, епохи Б. Хмельницького та Конституції П. Орлика, часів українського Відродження та Універсалів УНР, окремі «компоненти» сучасної української ідеї постійно «циркулювали» в українському суспільстві й були репрезентовані у творах найвидатніших представників української еліти. Так, *ідея свободи* почала утверджуватися на українських теренах ще з часів племен антів та склавинів, полян, древлян, уличів та інших, тобто витoki цієї ідеї сягають доби праукраїнських племен (за даними Маврикія, племена склавинів і антів відзначались своєю великою любов'ю до волі і їх ніяким чином не можна було схилити до рабства; пізніше цю саму думку підтвердив і Вольтер, зазначивши, що Україна завжди прагне до волі). *Ідея розвитку* починає циркулювати в українському соціумі ще в донаціональну добу, продовжуючи свій вплив на суспільство в часи націєтворення, зокрема, у працях В. Винниченка, М. Драгоманова, І. Франка та ін. *Ідея людської, громадянської та національної гідності* започатковується в XVI – XVII ст. і утверджується в XIX – XXI ст., репрезентуючись у працях В. Винниченка, М. Грушевського, С. Сверстюка, Лесі Українки, І. Франка, П. Юркевича та багатьох інших представників української національної еліти. Цікаво, що політичним кредо українського гетьмана Петра Дорошенка було гасло «Гідність України – найвищий закон!»

Проведене дослідження дозволило з'ясувати, що українці палко бажають (хтось – свідомо, а хтось – несвідомо), щоб Україна перетворилась на *ціннісний простір гідності, розвитку і свободи* (це підтвердили і Революція на граніті, і Помаранчева революція, і Революція Гідності). Зокрема, більшість громадян України прагнуть відстояти й утвердити свою людську, громадянську й національну гідність; вони прагнуть гідного життя, а не тривіального добробуту та матеріальної забезпеченості; вони хочуть, щоб це було достойне життя в достойній країні, якою керують достойні лідери; вони хочуть жити в державі, гідність якої не буде принижуватися. Вони прагнуть бути гідними представниками своєї Батьківщини, вони хочуть гордитися своєю державою, яка заслуговує на те, щоб посісти гідне місце в колі цивілізованих

народів. Ідеологема «гідності» пов'язується в українській суспільній свідомості з ідеєю прав людини та ідеєю суспільства рівних можливостей. Але, на жаль, гідність громадян України принижують і зневажають низькі пенсії й зарплати, тиск адмінресурсу, свавілля влади, висування на найвищі посади людей малограмотних і некомпетентних (а іноді ще й з кримінальним минулим), «тінізація» економіки, криміналізація влади, її повна зневага до закону, тиражування різних форм зневаги і приниження, маніпуляцій і залякування, шантажування і насилля, поширення уявлень про другосортність і неповноцінність «української людини», запровадження технологій мовного, релігійного, регіонального, національного, державного, духовно-світоглядного розколу України тощо. Все це є наругою над людською гідністю, а не забезпеченням гідного Людини життя.

Той факт, що семантично близькі уявлення про сучасну українську ідею поширюються у всіх регіонах України, свідчить як про наявність подібних суспільних очікувань, проблем і потреб, що не реалізуються роками, так і про відносну єдність рефлексивного дискурсу стосовно проблеми «українська національна ідея», незважаючи на продовження в незалежній Україні радянської політики «войовничого викорінювання національного способу самоідентифікації особи» [15, с. 58].

В. Магун і М. Руднев разом зі своїми колегами вивчали базові цінності громадян України та порівнювали їх із ціннісними пріоритетами громадян 23 європейських країн [13]. Їхні дослідження не тільки підтвердили отримані нами результати, що стосуються базових цінностей українців, а й показали, що громадяни України характеризуються найвищою орієнтацією на самоутвердження [13], тобто популярність *ідеї утвердження України* була додатково підтверджена роботою наших колег.

Таким чином, виявлені нами загальнонаціональні ціннісні пріоритети (гідність, розвиток, свобода) дають можливість консолідувати українське суспільство, не заперечуючи принцип ідеологічного плюралізму. Ці ціннісні пріоритети можуть стати аксіологічною основою для створення ідеології інтегральної демократії, яка здатна об'єднати ідеї національно-демократичного, соціал-демократичного, християнсько-демократичного і ліберально-демократичного напрямків.

Список використаної літератури

1. Бубер М. Народ и его земля // Бубер М. Избранные произведения / М. Бубер. – Иерусалим : Библиотека-Алия, 1979. – 420 с. ; Buber M. Narod i ego zemlya // Buber M. Izbrannye proizvedeniya / M. Buber. – Ierusalim : Biblioteka-Aliya, 1979. – 420 s.
2. Воропаєва Т. С. Інтегративний потенціал сучасного українознавства: теоретико-методологічні аспекти / Т. С. Воропаєва // Освіта. Українознавство : зб. наук. ст. VII Міжнар. конгр. українців / голов. ред. Г. Скрипник. – Київ : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАНУ, 2008. – 236 с. ; Voropaeva T. S. Integrativniy potentsial suchasnogo ukraïnoznavstva: teoretiko-metodologichni aspekti / T. S. Voropaeva // Osvita. Ukraïnoznavstvo : zb. nauk. st. VII Mizhnar. kongr. ukraïnistiv / golov. red. G. Skripnik. – Kiiïv : IMFYe im. M. T. Ril'skogo NANU, 2008. – 236 s.
3. Воропаєва Т. С. Трансформація цінностей орієнтацій громадян України (1991–2014 гг.) [Глава 3] / Т. С. Воропаєва // Соціально-гуманитарні науки: проблеми і шляхи рішення в умовах сучасного суспільства : моногр./ под. ред. І. Н. Титаренко. – Ставрополь: Логос, 2014. - Кн. 3. – С. 52–69 ; Voropaeva T. S. Transformatsiya tsennostnykh orientatsiy grazhdan Ukrainy (1991–2014 gg.) [Glava 3] / T. S. Voropaeva // Sotsialno-gumanitarnye nauki: problemy i puti resheniya v usloviyakh sovremennogo obshchestva : monogr./ pod. red. I. N. Titarenko. – Stavropol: Logos, 2014. -

Кн. 3. – С. 52–69

4. Воропаєва Т. Сучасна українська національна ідея: теоретико-емпіричне дослідження / Т. Воропаєва, В. Піскун // Українознавство : Календар-щорічник – 2004. – Київ : Українська видавнича спілка, 2004. – С. 127–134; Voropaieva T. Suchasna ukrainska natsionalna ideia: teoretyko-empyrychne doslidzhennia / T. Voropaieva, V. Piskun // Ukrainoznavstvo : Kalendar-shchorichnyk – 2004. – Kyiv : Ukrainska vydavnycha spilka, 2004. – S. 127–134

5. Воропаєва Т. С. Изучение коллективной памяти как фактора формирования национальной идентичности в рамках современного украиноведения [Электронный ресурс / Т. С. Воропаєва, А. А. Чик // Мир науки и инноваций. – 2015. – Т. 8. № 2 : Философия и филология. Искусствоведение, архитектура и строительство. – С. 13–23 – Режим доступа : <http://www.sworld.com.ua/mnii/m215-8.pdf> ; Воропаєва Т. С. Изучение коллективной памяти как фактора формирования национальной идентичности в рамках современного украиноведения [Электронный ресурс / Т. С. Воропаєва, А. А. Чик // Мир науки и инноваций. – 2015. – Т. 8. № 2 : Философия и филология. Искусствоведение, архитектура и строительство. – С. 13–23 – Режим доступа : <http://www.sworld.com.ua/mnii/m215-8.pdf>

6. Гегель Г. Философия права / Г. Гегель; пер. с нем. ред. и сост. Д. А. Керимов и В. С. Нерсисянц. – Москва : Мысль, 1990. – 534 с. ; Gegel G. Filosofiya prava / G. Gegel; per. s nem. red. i sost. D. A. Kerimov i V. S. Nersesyants. – Moskva : Mysl, 1990. – 534 s.

7. Гідність – розвиток – свобода. Національна ідея для України // Україна молода. – 2001. – 12 липня ; Hidnist – rozvytok – svoboda. Natsionalna ideia dlia Ukrainy // Ukraina moloda. – 2001. – 12 lypnia.

8. Дюркгейм Э. Элементарные формы религиозной жизни / Э. Дюркгейм // Мистика. Религия. Наука. Классики мирового религиоведения : антология / сост. и общ. ред. А. Н. Красников. – Москва : Наука, 1998. – С. 174–231 ; Dyurkgeym E. Elementarnye formy religioznoy zhizni / E. Dyurkgeym // Mistika. Religiya. Nauka. Klassiki mirovogo religiovedeniya : antologiya / sost. i obshch. red. A. N. Krasnikov. – Moskva : Nauka, 1998. – С. 174–231

9. Забужко О. С. Філософія української ідеї та європейський контекст / О. С. Забужко. – Київ : Основи, 1993. – 130 с. ; Zabuzhko O. S. Filosofiia ukrainskoi idei ta yevropeiskyi kontekst / O. S. Zabuzhko. – Kyiv : Osnovy, 1993. – 130 s.

10. Князева Е. Н. Трансдисциплинарные стратегии исследований / Е. Н. Князева // Вестник Томского государственного педагогического университета. – 2011. – №10. – С. 193 – 201 ; Knyazeva Ye. N. Transdistsiplinarnye strategii issledovaniy / Ye. N. Knyazeva // Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta. – 2011. – №10. – S. 193 – 201

11. Леви-Стросс К. Структурная антропология / К. Леви-Стросс. – Москва : ЭКСМО-Пресс, 2001. – 512 с. ; Levi-Stross K. Strukturnaya antropologiya / K. Levi-Stross. – Moskva : EKSMO-Press, 2001. – 512 s.

12. Лысак И. В. Междисциплинарность и трансдисциплинарность как подходы к исследованию человека / И. В. Лысак // Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. – 2014. – № 6. Ч. II. – С. 134–137 ; Lysak I. V. Mezhdistsiplinarnost i transdistsiplinarnost kak podkhody k issledovaniyu cheloveka / I. V. Lysak // Istoricheskie, filosofskie, politicheskie i yuridicheskie nauki, kulturologiya i iskusstvovedenie. Voprosy teorii i praktiki. – 2014. – №6. Ch. II. – С. 134–137

13. Магун В. Жизненные ценности населения: сравнение Украины с другими европейскими странами [Электронный ресурс] / В. Магун, М. Руднев // Украинское

общество в европейском пространстве. – Киев : ИС НАНУ, 2007. – С. 226-273. - Режим доступа : <http://cross-cultural.jimdo.com/%D0%BC%D0%BE%D0%B8-%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B8%D0%B0%D0%BB%D1%8B/> ; Magun V. Zhiznennye tsennosti naseleniya: sravnenie Ukrainy s drugimi evropeyskimi stranami [Elektronnyy resurs] / V. Magun, M. Rudnev // Ukrainское obshchestvo v evropeyskom prostranstve. – Kiev : IS NANU, 2007. – S. 226-273. - Rezhim dostupa : <http://cross-cultural.jimdo.com/%D0%BC%D0%BE%D0%B8-%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B8%D0%B0%D0%BB%D1%8B/>

14. Пахльовська О. Україна і Європа у 2001-му: десятиліття втрачених можливостей / О. Пахльовська // Національна ідея – відповідь на виклик часу. – Київ : АУБ, 2001. – 240 с. – С. 140–150 ; Pakhlovskaya O. Ukraina i Yevropa u 2001-mu: desiatylittia vtrachenykh mozhlyvostei / O. Pakhlovskaya // Natsionalna ideia – vidpovid na vyklyk chasu. – Kyiv : AUB, 2001. – 240 s. – S. 140–150

15. Розумний М. Українська ідея на тлі цивілізації / М. Розумний. – Київ : Либідь, 2001. – 288 с. ; Rozumnyi M. Ukrainaska ideia na tli tsyvilizatsii / M. Rozumnyi. – Kyiv : Lybid, 2001. – 288 s.

16. Федосеев П. Н. Философия и интеграция знания / П. Н. Федосеев // Вопросы философии. – 1987. – № 7. – С. 16–30 ; Fedoseev P. N. Filosofiya i integratsiya znaniya / P. N. Fedoseev // Voprosy filosofii. – 1987. – № 7. – S. 16–30

17. Філософський енциклопедичний словник. – Київ : Абрис, 2002. – 742 с. ; Filosofskiy entsyklopedychniy slovnyk. – Kyiv : Abrys, 2002. – 742 s.

18. Фрейд З. Психология масс и анализ человеческого «Я» / З. Фрейд // Психология толпы: социальные и политические механизмы воздействия на массы. – Санкт-Петербург : Terra Fantastica, 2003. – С. 340–355 ; Freyd Z. Psikhologiya mass i analiz chelovecheskogo «Ya» / Z. Freyd // Psikhologiya tolpy: sotsialnye i politicheskie mekhanizmy vozdeystviya na massy. – Sankt-Peterburg : Terra Fantastica, 2003. – S. 340–355 ;

19. Фромм Э. Бегство от свободы / Э. Фромм. – Москва : Прогресс, 1995. – 256 с. ; Fromm E. Begstvo ot svobody / E. Fromm. – Moskva : Progress, 1995. – 256 s.

20. Хабермас Ю. В поисках национальной идентичности: Философские и политические статьи / Ю. Хабермас. – Донецк : Донбасс, 1999. – 123 с. ; Khabermas Yu. V poiskakh natsionalnoy identichnosti: Filosofskie i politicheskie stati / Yu. Khabermas. – Donetsk : Donbass, 1999. – 123 s

21. Хабермас Ю. Техника и наука как «идеология» / Ю. Хабермас. – Москва : Практика, 2007. – 208 с. ; Khabermas Yu. Tekhnika i nauka kak «ideologiya» / Yu. Khabermas. – Moskva : Praxis, 2007. – 208 s.

22. Bell D. The End of Ideology: On the Exhaustion of Political Ideas in the Fifties / D. Bell. – New York : Free Press, 1965. – 501 p.

23. Feuer Lewis S. Ideology and the Ideologists / Lewis S. Feuer. – New York: Transaction Publishers, 2010. – 236 p.

24. Krejci J. Ethnic and Political Nations in Europe / J. Krejci, V. Velimsky. – New York : St. Martin's Press, 1981. – 279 p.

Стаття надійшла до редакції 15.10.2015

T. S. Voropayeva

SPECIFICITY OF REPRESENTATION OF CITIZENS OF UKRAINE ON THE MODERN UKRAINIAN NATIONAL IDEA: VALUE DIMENSION (1993–2015)

Ideological problems are usually updated within the crisis, the transition of society, when there is a need for a new society of self-determination and choice of new political-legal, socio-economic and socio-cultural models. Historical experience shows that in the world there was no society that have functioned without specially made ideologies or worldviews. Famous thinkers and scientists have tried to not only explore the history of ideas and ideologies, not only to isolate the most common value priorities of a people, but also offer new methodological approaches to this problem. In the present analysis socio-humanities axiological aspects of ideological systems of different peoples and countries of the world is important. For Ukrainian studies equally important is the analysis of public perceptions of modern Ukrainian national idea. The changes in the socio-cultural and cognitive situations require from Ukrainian study as integrative science the development of new methods, concepts and methodologies to adequately investigating Ukraine and ukrainianness in a complex changing world. In this article postnonclassical rationality is considered as the special methodological «optics», allowing to study phenomena with the raised ontological and gnosiological complexity, the concept of the ukrainological analysis as tool of the interdisciplinary interactions in the study of Ukraine and ukrainianness. Methodological potential of modern Ukrainian studies as an integrative science is considered. The methodological problems of relationship between ukrainology and socio-humanities in general are analyzed. The transdisciplinarity becomes for ukrainology generative environment for production of the new research approaches and methodological strategies.

The problem of national idea and different approaches to understanding as an important factor that influences the formation and development of national identity are analyzed. The article analyzes the representation of citizens of Ukraine on the modern Ukrainian national idea (revealed in 1993–2015 years), as well as their basic values. Identified value priorities, which provide a brief «formula» of the modern national idea – the Dignity, Development, Freedom. Respondents and analysts consider the idea of strengthening Ukraine and the formula of «Dignity, Development, Freedom» is not just a system of spiritual reference points, civilizational foundations and existential principles of modern Ukrainian nation which is being formed, but a Ukrainian kind of the next motto «Liberte, Egalite, Fraternite» (where the concept of «Dignity», «Development», «Freedom» is a nationwide value priorities that involve different dimensions and levels of its implementation). The content of the modern Ukrainian national idea is the main purpose of joining the Ukrainian nation and state (civilizational «return» Ukraine to Europe and its establishment in the community of civilized nations) and ways of achieving this purpose is Europeanisation, Democratization and Revival of Ukraine.

Key words: *national idea, ideology, value priorities, Ukrainian studies, transdisciplinarity, citizens of Ukraine.*